

Mišljenje roditelja i odgojitelja o vanjskim preduvjetima za razvoj čitanja u predškolskoj dobi

Meštrović, Ozana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:604254>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-07**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

OZANA MEŠTROVIĆ

DIPLOMSKI RAD

**MIŠLJENJE RODITELJA I ODGOJITELJA
O VANJSKIM PREDUVJETIMA ZA
RAZVOJ ČITANJA U PREDŠKOLSKOJ
DOBI**

Zagreb, srpanj 2019.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Zagreb**

PREDMET: SUVREMENE METODIČKE TEORIJE

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Ozana Meštrović

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Mišljenje roditelja i odgojitelja o vanjskim preduvjetima za razvoj čitanja u predškolskoj dobi

MENTOR: Doc. dr. sc. Vesna Budinski

SUMENTOR: Doc. dr. sc. Martina Kolar Billege

Zagreb, srpanj 2019.

SADRŽAJ

SADRŽAJ	1
Sažetak	2
Summary	3
1. UVOD	4
2. PREDČITALAČKE VJEŠTINE I ČITANJE	5
3. UVJETI UČENJA ČITANJA	8
3.1. KURIKULUMSKA TEORIJA	9
3.2. KURIKULUM.....	10
4. UNUTARNJI PREDUVJETI ZA RAZVOJ ČITANJA	13
4.1. GENSKA FUNKCIJA	14
4.2. NEOŠTEĆENOST ŽIVČANIH PUTOVA.....	15
5. VANJSKI PREDUVJETI ZA RAZVOJ ČITANJA	19
5.1. OBITELJ	19
5.1.1. OBITELJSKI MATERIJALNI UVJETI RAZVOJA GOVORA I ČITANJA	20
5.1.2. GOVORNA POTICAJNOST OBITELJI	21
5.1.3. STAVOVI I VRIJEDNOSTI OBITELJI.....	21
5.2. PREDŠKOLSKO POTICANJE ČITANJA I PRIPREME ZA ŠKOLU	25
5.3. ŠKOLSKO PODUČAVANJE ČITANJA.....	30
5.4. VAŽNOST SURADNJE RODITELJA, VRTIĆA I ŠKOLE ZA POTICANJE POČETNOG ČITANJA	32
6. ISTRAŽIVANJE MIŠLJENJA RODITELJA I ODGOJITELJA O VANJSKIM PREDUVJETIMA ZA RAZVOJ ČITANJA U PREDŠKOLSKOJ DOBI	34
7. ZAKLJUČAK	41
LITERATURA.....	43
Kratka biografska bilješka.....	44
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	45

Sažetak

Cilj ovoga rada jest istražiti mišljenje i osviještenost roditelja i odgojitelja o poticanju čitanja kod djece, prije polaska u školu. Istraživanje je pokazalo veliki stupanja osviještenosti roditelja i odgojitelja o vlastitoj ulozi u poticanju čitanja kod djece predškolske dobi. Za usvajanje vještine čitanja potrebno je zadovoljiti vanjske i unutarnje uvjete, od biološke predispozicije, do okoline koja okružuje pojedinca. To se ostvaruje u svakodnevnoj komunikaciji s odraslima, a da bi dijete postalo čitač potrebno je razvijati glasovnu osjetljivost što ranije. Kako bi dijete moglo učiti potrebno je zadovoljiti tri glavna uvjeta. To su: sposobnost za učenje, motivacija za učenje i vanjske prilike koje pogoduju učenju. Preduvjete za razvoj čitanja razlikujemo na unutarnje i vanjske. U unutarnje čimbenike ubrajamo gensku funkciju i neoštećenost funkcije i građe živčanih putova. U vanjske čimbenike ubrajamo životne situacije djeteta, materijalnu i socijalnu okolinu ranoga djetinjstva, te kulturne čimbenike kao što su stavovi društva prema čitanju i pismenosti. Razlikujemo tri glavna vanjska izvora na razvoj vještine čitanja: obitelj, predškolski odgoj i obrazovanje i škola. Obiteljska uloga očituje se u ostvarivanju materijalnih uvjeta, govornoj poticajnosti i stavovima i vrijednostima. Uloga roditelja i odgojitelja je poticanje predčitalačkih vještina, te razvijanje ljubavi prema čitanju. Uloga odgojitelja je rano prepoznavanje eventualnih budućih poteškoća koje bi se mogle javiti s čitanjem.

Ključne riječi: *roditelji, odgojitelji, dijete, čitanje, vanjski preduvjeti*

Summary

The aim of this paper is to investigate the opinions and awareness of parents and preschool teachers about encouraging reading in children before they start school. The research has shown a high level of awareness of parents and preschool teachers about their role in encouraging reading of preschool children. To adopt reading skills, it is necessary to meet external and internal conditions, from biological predisposition, to the environment surrounding of the individual. This is accomplished in everyday communication with adults, and to make the child become a reader it is necessary to develop voice sensitivity as early as possible. This is accomplished in everyday communication with adults, and to make the child become a reader it is necessary to develop voice sensitivity as early as possible. In order for a child to learn, it is necessary to meet the three main conditions. These are: learning ability, learning motivation, and learning outcomes. The prerequisites for reading development are distinct from internal and external. In internal factors, we encompass genetic function and undeserved function and structure of nerve paths. Outside factors include the child's life situations, the material and social environment of early childhood, and cultural factors such as attitudes towards reading and literacy. We distinguish three main external sources for the development of reading skills: family, pre-school education and schooling. The role of the family is manifested in the realization of material conditions, voiceless encouragement and attitudes and values. The role of parents and preschool teachers is to encourage preceptive skills and to develop love for reading. The role of the preschool teachers is to early identify any future difficulties that might occur with reading.

Keywords: parents, preschool teachers, child, reading, external prerequisites

1. UVOD

Usvajanje vještine čitanja velik je korak u razvoju djeteta. Neka djeca uz mnogo truda i muke nauče čitati, dok se za neke usvajanje te vještine odvija puno lakše. Čitanje je sposobnost koja nas suočava s jedinstvenošću ljudskog uma. Naime, ono je karakteristično samo za čovjeka, te spada u jedinstvenu ljudsku sposobnost. Zanimljivo je kako miiskusni čitači stvaramo iluziju o tome kako je čitanje jednostavno i ne traži osobito mnogo truda, međutim, razlog tome leži u činjenici da su ti procesi postali automatski i nesvjesni zahvaljujući godinama prakse. Za usvajanje te vještine potrebno je zadovoljiti i vanjske i unutarnje uvjete, od biološke predispozicije, do okoline koja okružuje pojedinca. U drugom poglavlju govori se općenito o čitanju i o tome što obuhvaća predčitalačke vještine. U trećem poglavlju govori se o uvjetima učenja čitanja i o kurikulumu. Naglasak je na Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje i ključnim kompetencijama i o uskoj povezanosti nekih od tih kompetencija s kasnijim usvajanjem vještine čitanja. U četvrtom poglavlju govori se o unutarnjim preduvjetima za razvoj čitanja koji su biološki, urođeni i nasljedni. U petom poglavlju govori se o vanjskim preduvjetima za razvoj čitanja. Čitanje je vještina koju je potrebno poticati već od malena a prvi učitelji su roditelji i odgojitelji. U radu se ističe njihova važnost u usvajanju čitanja, koja je njihova uloga i važnost njihove suradnje. Poseban naglasak je na ta dva čimbenika vanjskih preduvjeta, iako uz roditelje i vrtiće tu ulogu ima i škola. U tom poglavlju navodi se i uloga škole u kojoj se cijeli taj dugotrajan proces završava usvojenom vještinom čitanja. Nemoguće je ne spomenuti suradnju između ta tri čimbenika u godini prije polaska u školu. Istraživanjem mišljenja roditelja i odgojitelja o vanjskim preduvjetima za razvoj čitanja djece, dobiven je uvid u njihovu osviještenost o utjecaju na poticanje čitanja.

2. PREDČITALAČKE VJEŠTINE I ČITANJE

Mozak čitatelja kompliciran je skup mehanizama koji omogućavaju vještinu čitanja. Mehanizam čitanja stoljećima je bio nepoznanica i misterij. Danas, zahvaljujući napretku u psihologiji i neuroznanosti, počeli su se otkrivati principi koji stoje u osnovi mozgovnih sklopova za čitanje. Čitanje je vještina i psihološki proces i evolucijska prilagodba živčanog sustava potrebama komunikacije i kulture. Čitanjem upijamo informacije oko sebe, uspostavljamo komunikaciju s drugima, oblikujemo svoju osobnost, razvijamo stavove i kreativnost, te se usavršavamo u intelektualnom pogledu.

Početak čitalačke pismenosti kao i samo čitanje imaju funkciju prenošenja i razumijevanja odaslane poruke. Taj proces obuhvaća analizu riječi na glasove, vezu između slova i glasa, povezivanje slova i glasova u riječ, te prepoznavanje značenja. Cilj vještine pisanja je otkrivanje značenja pisane riječi. Dijete je čitač ukoliko „potpuno, brzo i vješto uspijeva dešifrirati napisani tekst i tijekom toga procesa zahvaća značenje riječi, sintagmi i rečenica“ (Budinski, 2016, str. 11). Za stjecanje čitačkih vještina dijete najprije treba usvojiti predčitalačke vještine. To se ostvaruje u svakodnevnoj komunikaciji s odraslima a da bi dijete postalo čitač, potrebno je razvijati glasovnu osjetljivost što ranije.

Priprema za čitanje podrazumijeva usvajanje predčitalačkih vještina koje su preduvjet za usvajanje čitanja. Razvijenost ili nerazvijenost predčitalačkih vještina može ukazivati na to hoće li dijete imati teškoće u usvajanju čitanja. Predčitalačke vještine podrazumijevaju osjetljivost na smisao i karakteristike pisanog jezika. One obuhvaćaju:

- slušanje i čitanje priča, listanje i čitanje slikovnica i drugih izdanja (u svrhu zajedničkog razgovora, doživljavanje i razumijevanje priča)
- slušanje i prepričavanje jednostavnih kratkih priča, te razumijevanje dijelova priče (početak, središnji dio i završetak)
- razumijevanje i osvještavanje razloga zbog kojeg se čita (razonoda, uživanje, učenje, informiranje)

- rukovanje knjigama i ostalim tiskom: držanje knjige, listanje slikovnica i dječjih knjiga, listanje novina, praćenje slijeda teksta, praćenje teksta odozgo prema dolje, slijeva na desno
- osvještavanje spoznaje da se riječ sastoji od glasova/slova, rečenica od riječi, teksta koji je sastavljen od rečenica
- prepoznavanje glasova, rastavljanje riječi na glasove i sastavljanje glasova u riječ
- poznavanje slova abecede, provođenje zamjene slova u glasove i obratno
- sudjelovanje u aktivnostima nakon poslušane priče: prepričavanje, dramatiziranje, igranje uloga, crtanje (Visinko, 2014)

Razvoj fine motorike važan je, ne samo za uspješno ovladavanje pisanjem, nego i za čitanje. U razdoblju ovladavanja čitanjem često se mogu primijetiti teškoće vizualno – prostorne percepcije i predodžbe u djece. Mnoga djeca ne razlikuju lijevu i desnu stranu, zrcalno pišu slova ili, pak, pišu i čitaju zdesna ulijevo. Jezične teškoće povezane su s nedovoljno razvijenom finom motorikom (Ivanovsky, Gadasin, 2010).

Usvajanje čitanja sastoji se od spajanja dva područja mozga koji su prisutni već u novorođenčadi. To su sustav za prepoznavanje predmeta i jezični sklop. Stjecanje sposobnosti čitanja uključuje tri faze: slikovni stadij u kojem djeca „snime“ vizualni znak nekoliko riječi, zatim fonološki stadij u kojem uče grafeme dekodirati na foneme i ortografski stadij u kojem prepoznavanje riječi postaje automatski i brzo. Tijekom tog procesa dolazi do nekoliko promjena u sklopovima mozga. U drugoj godini života dolazi do tzv. eksplozije imenovanja, djetetov rječnik se naglo obogaćuje. U petoj i šestoj godini ono prepoznaje riječ kao što prepoznaje predmete ili lica. Oslanja se isključivo na vizualni sustav poznavanja riječi. Prijelazom iz slikovnog stadija dijete uči dekodirati riječi na njihova sastavna slova i povezati ih s govorom. Ortografski stadij čitanja označava određenu razinu sposobnosti čitanja. Najjasnije obilježje tog stadija je da duljina riječi prestaje imati ulogu u imenovanju. Čitanje postaje sve tečnije i tečnije. Kod odraslih čitača čitanje riječi odvija se paralelnim postupkom koji sva slova uočava odjednom (Dehaene, 2013).

Razvoj dječjeg jezika započinje neverbalnom komunikacijom i usvajanjem govora u

komunikacijskoj okolini. Istodobno se ovladava značenjem riječi materinskoga jezika i gramatičkom strukturom. „Početno čitanje i pisanje dio su jezičnoga razvoja. Razvoj govora pretpostavka je za usvajanje čitanja i pisanja na materinskom jeziku“ (Budinski, 2012., str. 331).

3. UVJETI UČENJA ČITANJA

Učenje bismo mogli definirati kao „trajnu promjenu u ponašanju pojedinca izazvanu aktivnostima stjecanja iskustva i vježbanja naučenog“ (Bežen, 2008, str. 125). Kako bi dijete moglo učiti, potrebno je zadovoljiti tri glavna uvjeta. To su: sposobnost za učenje, motivacija za učenje i vanjske prilike koje pogoduju učenju (Bežen, 2008).

Sposobnost za učenje spada u unutarnji uvjet učenja jer podrazumijeva postajanje ukupne strukture sposobnosti (intelektualne i psihomotoričke funkcije i percepcije i osjetljivosti potrebne za učenje). Svaka od tih sposobnosti razvijena je u različitoj mjeri kod pojedinog djeteta a ovisit će i o razvojnoj dobi djeteta. (Bežen, 2008)

Motivacija je unutarnji poticaj za obavljanje aktivnosti učenja. To mogu biti unutarnje potrebe i interesi ali može biti i poticana izvana (roditelji, vrtići, škole i drugi činitelji životne sredine). (Bežen, 2008)

Vanjski uvjeti za učenje uključuju „mogućnost ponavljanja i vježbanja sadržaja koji se uči kao bitnih preduvjeta za ostvarivanje rezultata učenja“ (Bežen, 2008, str. 125). Oni uključuju sve prostorno – materijalne uvjete za učenje i metode i tehnike kojima se učitelj i učenik pojedinac služi tijekom učenja.

O uvjetima učenja ovisit će i uspješnost samog procesa učenja. Razvijena sposobnost za učenje uz visoku motivaciju i bogate vanjske uvjete neupitno će dovesti do uspjeha.

Sva djeca ne razvijaju se istim tempom i imaju različite okolinske uvjete. Čitanje je složen proces, te je za njegovo usvajanje potrebno zadovoljavanje spomenutih uvjeta. Kako bi dijete postalo dobar čitač potrebna je određena „zrelost“, zatim unutarnja motivacija koja se u vrtiću potiče raznim aktivnostima koje pobuđuju interes djeteta za slova i brojke ali i kontinuiranost tih aktivnosti, njihova primjerenost dobi djeteta, dostupnost i bogatstvo poticaja.

3.1. KURIKULUMSKA TEORIJA

Kurikulum se kao pedagoški pojam s vremenom razvijao, nadograđivao i mijenjao. Promišljanje i različito poimanje njegova značenja govori o njegovoj važnosti i složenosti. Pojam kurikulum „u hrvatsku obrazovnu teoriju i terminologiju ulazi tek krajem 20. stoljeća iz zapadnoeuropske i američke literature“ (Bežen, 2008, str. 206).

Koncept kurikulumuma koji je moderna obrazovno – odgojna znanost prihvatila uključuje odgovore na pitanja: što treba učiti, koja znanja i vještine je potrebno steći, kada i gdje učiti i kako, to jest, uz pomoć kojih nastavnih sredstava te kako se utvrđuje postignuće cilja. Skup svih ovih pitanja obuhvaćen je pojmom kurikulum kao i kako ćemo organizirati proces učenja i njegove sadržaje s obzirom na utvrđene ciljeve (Bežen, 2008).

Herrick i Tyler 50-ih godina prošlog stoljeća uvode novi pojam, kurikulumski sustav. Četiri glavne sastavnice kurikulumskog sustava obuhvaćaju ciljeve učenja, sadržaje (program) učenja/poučavanja, uvjete učenja i vrjednovanje. Svi ti elementi u međusobnom su međudjelovanju i djeluju jedan na drugoga. Programi ovise o ciljevima učenja ali i o uvjetima koje je potrebno osigurati. O rezultatima vrjednovanja ovise potrebne promjene i u ostalim sastavnicama kurikulumuma, uključujući i redefiniranje ciljeva učenja. Vrjednovanje ovisi o ciljevima učenja, predmetu poučavanja i uvjetima učenja. Osim ciljeva učenja provjeravaju se i uvjeti koji su doveli do postignutih rezultata. Tri od četiri elementa kurikulumskog sustava povezana su s okolinom. O prirodnim i društvenim uvjetima ovise zahtjevi odgoja i obrazovanja. Tu spadaju kompetencije koje pojedinac treba razviti kako bi postao uspješan član društva. Kompetencije (ciljevi učenja) djeluju na ostale sastavnice kurikulumuma. Vrjednovanje ovisi o tome što društvo očekuje od obrazovanja. Ishodi učenja predstavljaju ulaze u pojedine podsustave okoline (Bežen, 2008).

Povezanost kurikulumuma s okolinom određuje kakvo znanje ulazi u kurikulum (Bežen, 2008). Postavlja se pitanje kakvo će znanje ući u kurikulum jer povezanost s okolinom dovodi do utjecaja trenutne ideologije. Odabirom znanja i formiranjem kurikulumuma dolazi se do izgrađivanja društva kakvo želimo.

3.2. KURIKULUM

Kurikulum ima sljedeće bitne sastavnice:

- „1. ciljevi poučavanja/učenja (utvrđivanje potreba za učenjem nekih sadržaja i formulacija ciljeva)
2. sadržaj poučavanja/učenja (program – podrazumijeva izbor i strukturiranje sadržaja)
3. uvjeti poučavanja/učenja (organizacija, strategije, metode sredstva u obrazovnom/nastavnom procesu)
4. vrjednovanje rezultata poučavanja/učenja“ (Bežen, 2008., str. 261).

Svaka od tih sastavnica ima više razina a nastaje različitim procesima. Usporedimo li kurikulum s odgojno-obrazovnim programom, shvatit ćemo da se ta dva dokumenta razlikuju. Nastavnim programom utvrđuju se opća načela odgojno-obrazovnog procesa, dok kurikulum sadrži odgovore na pitanja „što“, „zašto“ i „kako“ učiti. Prema tome, znatno je opsežniji od nastavnog programa (Bežen, 2008). Pojam nastavnog plana i programa određen je njemačkom didaktikom, dok je pojam kurikulum određen američkom teorijom kurikulumuma. Obje se bave istim pitanjima: „centralizacija uprave, ciljevi, sadržaji, metode učenja i uloga nastavnika i učenika u odgojno-obrazovnom procesu“ (Jukić, 2010, str. 55). Međutim, razlikuju se u načinu na koji postavljaju i razmatraju ta pitanja. Dok se kurikulum bavi pitanjima upravljanja na razini odgojno-obrazovne ustanove, pojam nastavnog plana nudi mogućnost razmatranja poučavanja učitelja i na razini je nastavnog procesa (Jukić, 2010).

U Republici Hrvatskoj je 2014. godine donesen Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. U njemu su sadržane temeljne vrijednosti odgoja i obrazovanja djece rane i predškolske dobi. Dokument sadrži i sve bitne kurikularne sastavnice koje bi se trebale odražavati na cjelokupnu organizaciju i provođenje odgojno-obrazovnog rada u svim vrtićima u Republici Hrvatskoj. Dokument sadrži vrijednosti, načela i ciljeve, te omogućava autonomiju vrtića a osnova je za

planiranje i organiziranje rada vrtića, uključujući i izradu kurikuluma vrtića, te kurikuluma predškole. Svoja polazišta temelji na postojećim dokumentima¹, primjerima kvalitetne prakse i znanstvenim studijama.

Načela koja predstavljaju vrijednosno uporište kurikuluma obuhvaćaju: fleksibilnost odgojno-obrazovnog procesa u vrtiću, partnerstvo vrtića s roditeljima i širom zajednicom, osiguravanje kontinuiteta u odgoju i obrazovanju i otvorenost za kontinuirano učenje i spremnost na unapređivanje prakse.²

Vrijednosti koje su navedene u dokumentu usmjeravaju odgojno-obrazovno djelovanje ka osiguravanju individualne i društvene dobrobiti. One određuju kakve osobne vrijednosti želimo usaditi djeci i kakvo društvo želimo razvijati. Vrijednosti koje kurikulum promiče su: znanje, identitet, humanizam i tolerancija, odgovornost, autonomija i kreativnost.

Ciljevi Nacionalnog kurikuluma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje obuhvaćaju osiguravanje dobrobiti za dijete što znači da je planiranje odgojno-obrazovnog procesa usmjereno na promišljanje dobrobiti i načine na koje se ona može ostvariti.³ Obuhvaća osobnu, emocionalnu i tjelesnu, obrazovnu i socijalnu dobrobit djeteta. Drugi cilj je cjeloviti razvoj, odgoj i učenje djeteta te razvoj kompetencija. Temelji se na shvaćanju djeteta kao cjelovitog bića, te prihvaćanju integrirane prirode njegova učenja. Kompetencije djeteta nisu statične, te se njihov razvoj prati kontinuirano. Uspješnost djeteta se ogleda kao splet različitih kompetencija. Svako dijete ima različito razvijene osobine, sposobnosti, vještine ali i interese. Ključne kompetencije koje je obrazovna politika RH prihvatila iz Europske unije su: komunikacija na materinskome jeziku, komunikacija na stranim jezicima, matematička kompetencija i osnovne kompetencije u prirodoslovlju, digitalna kompetencija, učiti kako učiti, socijalna i građanska kompetencija, inicijativnost i

¹ Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja djece predškolske dobi (1991.)
Konvencija o pravima djeteta (2001.)

Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2011.)

Smjernice za strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije Republike Hrvatske (2012.)

Priručnik za samovrednovanje ustanova ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja (2012.)

Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (2014.)

² Prema Nacionalnom kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

³ isto

poduzetnost i kulturna svijest i izražavanje.⁴ Jedna od kompetencija koja se tiče početnog čitanja je Komunikacija na materinskome jeziku. Ona uključuje sposobnost djeteta za pravilno usmeno izražavanje i bilježenje vlastitih misli. Ova kompetencija označava podlogu za razvoj rane pismenosti, uvjetujući poticajno jezično okruženje u predškolskoj ustanovi uz mogućnost raznolikih socijalnih interakcija s djecom i odraslima.

Kompetencija Učiti kako učiti važna je zbog poticanja djece na samomotivirano i samoregulirajuće učenje što je od iznimne važnosti za usvajanje vještine čitanja. Ona obuhvaća osposobljenost za procese učenja i ustrajnost u učenju što uključuje i organiziranje vlastitog učenja ali i upravljanje vremenom i informacijama kako u samostalnom učenju tako i učenju u skupini. (Vujčić, 2013)

Kompetencija Kulturna svijest i izražavanje razvija se poticanjem umjetničkog izražavanja kod djece, izražavanjem, ideja i emocija. U predškolskoj ustanovi često se djecu potiče na stvaranje grupnih i vlastitih slikovnica što je također jedan od oblika izražavanja a povezan je s kasnijim usvajanjem vještine čitanja.

Kurikulum vrtića se razvija u skladu s kvalitetom uvjeta (fizičkog i socijalnog okruženja) za življenje, učenje i odgoj djece u njemu. On podrazumijeva sve odgojno-obrazovne interakcije u sklopu fizičkog i socijalnog okruženja vrtića a uključuje djecu i odrasle. Kvalitetu kurikuluma čine kontekstualni uvjeti koji obuhvaćanju kvalitetu prostorno – materijalnog i socijalnog okruženja te organizacijsku kulturu. Njegovo planiranje uključuje kvalitetnu komunikaciju i profesionalnu suradnju odgojitelja, kao i drugih stručnih djelatnika vrtića. Kvalitetna odgojno-obrazovna praksa zajedničko je postignuće svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa.

Kako bi se osigurala kvaliteta odgojno-obrazovne prakse i kurikuluma važno je osigurati stalan rast uz promišljanje, diskutiranje i evaluaciju. Trajno unapređivanje osobnih i profesionalnih kompetencija obveza je odraslih ali i model djeci kako bi se osposobila za samounapređivanje svojih postignuća i izgradnju odnosa s vršnjacima i ostalima u ustanovi i izvan nje.

⁴ Prema Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

4. UNUTARNJI PREDUVJETI ZA RAZVOJ ČITANJA

U području čitanja često se postavlja pitanje da li je za određene teškoće, osobito u slučaju teškoća u čitanju i disleksije, uzrok u nekim nasljednim, urođenim ili biološkim čimbenicima ili su te teškoće pak uzrokovane djelovanjem okoline u vidu nedovoljne brige, nedovoljno raznolikih poticaja i iskustava ili samo društvo koje zanemaruje moć pismenosti, obrazovanosti i knjige. Na dobar razvoj čitanja utječu unutarnji i vanjski čimbenici. U unutarnje čimbenike ubrajamo gensku funkciju i neoštećenost funkcije i građe živčanih putova (Čudina-Obradović, 2014).

Za pravilan razvoj govora i čitanja potrebna je interakcija nasljeđa tj. unutarnjih čimbenika i okoline tj. vanjskih čimbenika. Ukoliko postoji određeno unutarnje oštećenje, utjecaj okoline mora biti jači i izraženiji. Rizična skupina djece su ona u čijim je obiteljima postojala disleksija i ona koja pokazuju zaostatke u govoru, fonemskoj svjesnosti i brzini imenovanja predmeta. Često se dogodi da upravo ta skupina djece dobiva najmanje potrebnih poticaja iz okoline. Upravo zbog urođene teškoće izbjegavaju i pružaju otpor svakoj čitačkoj aktivnosti. (Čudina-Obradović, 2014)

Kao najvažniji utjecaji okoline koji poboljšavaju ili otežavaju razvoj živčanih struktura potrebnih za čitanje, kroz mnogobrojna istraživanja navode se: „1. Socijalno – ekonomski položaj obitelji, 2. Obiteljski stavovi i vrijednosti, 3. Poticajnost govorne okoline u obitelji, 4. Poticajnost obitelji za razvoj pismenosti, 5. Nenamjerno obiteljsko podučavanje pismenosti, 6. Namjerno pripremanje za školu i 7. Utjecaji vrtićkih/školskih programa i metoda podučavanja čitanja“ (Čudina-Obradović, 2014, str. 28).

Prema transakcijskoj teoriji (Sameroff 2009.) autorica Čudina-Obradović navodi kako je interakcija između djeteta i okoline dinamična i mijenja se tijekom vremena. Ona je najstabilnija u najranijoj dobi kada je dijete u interakciji samo sa svojim roditeljima. Međutim, već u predškolskom i školskom okruženju njegovi odnosi s okolinom se mijenjaju. Loše interakcije s okolinom se pojačavaju kada dijete ne napreduje, međutim dobre interakcije se pojačavaju kada dijete napreduje. Dokazano je da je samo brzina imenovanja prava biološka kočnica za napredovanje čitanja prema tome pristup učitelja je bitan za čitački napredak. Bez obzira na biološke

potencijale, njegov je razvoj rezultat trajne dinamičke interakcije s okolinom, uglavnom učiteljima. Pristup koji pruža najbolje rezultate je individualizirani pristup i prilagođavanje djetetovim trenutnim razvojnim mogućnostima. Svaka interakcija mora biti usklađena s djetetovom razvojnom razinom (Čudina-Obradović, 2014).

Djeca već u prvih nekoliko mjeseci života pokazuju određene jezične sposobnosti, jer već nakon rođenja shvaćaju određene jezične opreke poput razlike između ba i ga. Čak se i tzv. Brocino područje aktivira već kad tromjesečna djeca slušaju rečenice. Krajem druge godine vokabular djeteta raste nevjerojatnom brzinom, te istovremeno uspostavlja osnovna gramatička pravila svog jezika (Dehaene, 2013). Autor Dehaene navodi kako je razdoblje od pet ili šest godina iznimno povoljno za usvajanje novih vizualnih oblika poput slova i riječi.

4.1. GENSKA FUNKCIJA

Sposobnost dobrog čitanja određena je i unaprijed zadana nasljednim čimbenicima jednako kao i teškoće u čitanju. U nekim obiteljima poremećaji čitanja pojavljuju se češće, međutim osim zajedničkih gena, roditelji i djeca dijele i iste okolinske uvjete i način života. Post mortem analizom mozгова pojedinaca koji su imali disleksiju nastoji se utvrditi koji su aspekti čitanja pod utjecajem gena a koji su posljedica okoline (Čudina-Obradović, 2014). Dijete koje je rođeno u obitelji u kojoj jedan član pokazuje disleksiju ima 3,5 puta veću vjerojatnost da će i samo postati disleksično. Slabije razvijena ili odsutnost fonemske svjesnosti uzrokuje teškoće u početnom učenju čitanja pa i disleksiju. Unatoč povezanosti disleksije i nasljednih čimbenika, nije pronađen gen koji bi uzrokovao disleksiju (Čudina-Obradović, 2014).

Autori Gibson i Gruen smatraju da postoji skup genoma, leksinom odgovoran za govor, izražavanje i čitanje (Čudina-Obradović, 2014). Finskim istraživanjem obitelji koje su nositelji gena za disleksiju utvrđeno je postojanje gena za specifične sastavnice čitačke vještine a to su „fonemska svjesnost, dekodiranje, čitanje riječi, pisanje i pravopisno dekodiranje“ (Čudina-Obradović, 2014, str. 30).

4.2. NEOŠTEĆENOST ŽIVČANIH PUTOVA

Veliku pomoć u vidu razumijevanja čitačke vještine pridonijelo je korištenje magnetske rezonancije. Tehnika fMRI (funkcionalna magnetska rezonancija) rabi se kao metoda neposrednog proučavanja rada mozga a taj postupak naziva se neurooslikavanje. „Neurooslikavanje je uobičajena metoda neuroznanosti koja izučava spoznaju (kognitivna neuroznanost), ali i emocije (afektivna neuroznanost). Posebna podvrsta kognitivne neuroznanosti, kognitivna neuroznanost čitanja, proučava čitanje pomoću neurooslikavanja“ (Čudina-Obradović, 2014, str. 31).

Neurooslikavanje se temelji na spoznaji da će dotok krvi biti najveći u onom dijelu mozga koji je najaktivniji. Ukoliko djetetu damo neki zadatak, primjerice rastavljanje riječi na foneme, na aparatu za fMRI moći ćemo vidjeti koji dijelovi mozga su najaktivniji. Cilj je postići točan uvid u to koji živčani putovi u mozgu su zaduženi za različite zadatke u čitačkoj aktivnosti. To bi pridonijelo i tzv. „liječenju disleksije“ jer bi se otkrivala mjesta na kojima ona nastaje i aktiviranja onih dijelova mozga koji bi trebali biti zaduženi za funkciju čitanja. Svaka čitačka aktivnost aktivira određeno područje mozga. Zahvaljujući fMRI može se mjeriti do koje mjere cerebralna mreža za čitanje varira od jedne do druge osobe. Zaključeno je da točno mjesto neznatno varira od jedne do druge osobe jer su detalji pojedinih moždanih vijuga različiti kod svakog pojedinca (Dehaene, 2013).

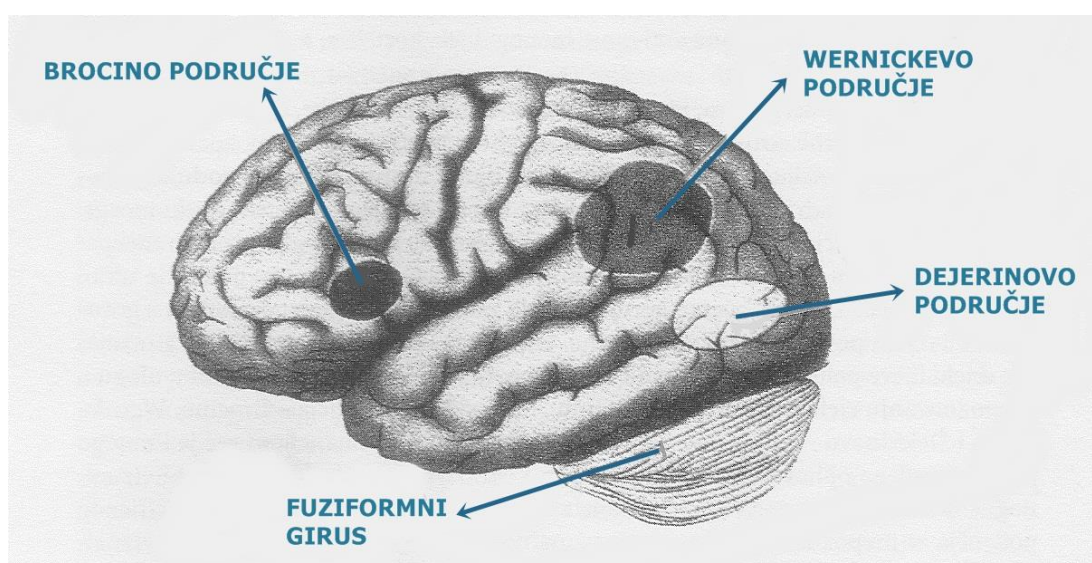
Zanimljivo je da je ta aktivacija mozga identično smještena u svakom ljudskom mozgu. Čitanje je aktivnost koja se razlikuje od osobe do osobe, ovisno o tome na koji način smo učili čitati. Neki su čitanje učili povezivanjem zvukova i slova, drugi su slijedili Montessori pristup i praćenje oblika slova prstima na primjerice brusnom papiru, ali bez obzira na metodu usvajanja čitanja, svima se aktivira isto područje mozga kada se prepozna napisana riječ (Dehaene, 2013).

Utvrđeno je postojanje dvije temeljne skupine živčanih putova koji se aktiviraju prilikom čitanja:

1. „živčani putovi koji su aktivni u početku učenja čitanja i upravljanju prepoznavanjem pojedinačnih glasova u riječi (čeonni dio korteksa).

2. živčani putovi koji su aktivni pri tečnom čitanju i omogućuju brzo i neposredno prepoznavanje riječi (stražnji i postrani dio korteksa).“ (Čudina-Obradović, 2014, str. 33).

Živčane strukture odgovorne za govor nalaze se u lijevoj moždanoj hemisferi i obuhvaćaju 3 područja. **Brocino područje** odgovorno je za produkciju govora i nalazi se na prednjem dijelu mozga. **Wernickevo područje** odgovorno je za razumijevanje govora a nalazi se u srednjem gornjem dijelu mozga. **Dejerinovo područje** ima ulogu za prepoznavanje cjelovitih riječi pri čitanju. (slika 1.) (Čudina-Obradović, 2014)

Slika 1. Moždani sustavi za čitanje (lijeva polutka, vanjski dio)

Izvor: (Čudina-Obradović, 2014, str.33)

Novijim istraživanjima potvrđena je važnost i desne polutke mozga. Dio koji je zadužen za vizualno prepoznavanje oblika riječi naziva se fuziformni girus. To je područje važno za tečnost čitanja. Tijekom čitanja u njemu nastaju složene reprezentacije glas/slovo, grafofonički leksik. Upravo neaktivnost fuziformnog girusa mogući je uzrok disleksije jer sprječava tečnost čitanja, što je glavna i najizrazitija manifestacija disleksije (Čudina-Obradović, 2014).

Vizualni korteks je odgovoran za tečno čitanje sadržavajući već gotove reprezentacije jedinica slovo/glas i pisana riječ/izgovorena riječ. Za rano razdoblje učenja čitanja važni su prednji i srednji dijelovi korteksa, koji su odgovorni za

glasovnu analizu i slušno razumijevanje. Kognitivna neuroznanost utvrđuje četiri za čitanje važna područja: tri područja u lijevoj polutki (Brocino područje, Wernickevo područje i Dejerinovo područje) i jedno u desnoj polutki mozga (fuziformni girus). Povezanost tih dijelova živčanog puta omogućuje povezivanje dijelova odgovornih za vizualne podražaje i dijelova koji prerađuju zvučne signale (Čudina-Obradović, 2014).

S dijelovima mozga vezanih uz čitanje povezane su i aktivnosti maloga mozga. Djeca koja imaju teškoća u čitanju imaju i motoričkih teškoća kao što je održavanje ravnoteže i fine motorike (Ivanovsky, Gadasin, 2010).

Autorica Čudina-Obradović navodi kako neuroznanost objašnjava ulogu sva četiri dijela živčanog puta koji je aktivan pri čitanju. U Dejerinovo i Wernickovo područje slijevaju se svi senzorni podatci o riječim – njihov izgled, glasovni oblik i značenje. Wernickovo područje namijenjeno je rastavljanju riječi na foneme i povezivanju fonema s odgovarajućim slovima. Dejerinovo područje rabi se pri tečnom čitanju. To područje omogućava reagiranje silnom brzinom na riječ koju pojedinac vidi bez analiziranja. Najaktivnije je kod iskusnih čitača. Brocino područje ima pomoćnu ulogu u rastavljanju riječi na glasove. Fuziformni girus ima funkciju spremanja cjelovitih grafofoničkih jedinica (slovo/glas). Dejerinovo područje i fuziformni girus važni su za brzinu imenovanja i tečno čitanje s razumijevanjem. Potpunim i točnim čitanjem riječi nekoliko puta nastaje preslika modela te riječi u Dejerinovom području. Ta slika sadržava sve aspekte riječi: vizualne, glasovne i značenjske. Ta se preslika skladišti zauvijek i nastaje grafofoničko – semantički (značenjski) leksik. To dovodi do tečnog čitanja s razumijevanjem. Na kvalitetu čitanja utječe organizacija živčanog sustava, no i sama aktivnost čitanja mijenja strukturu mozga što je dokazano usporedbom mozgova odraslih čitača i nečitača. Prema tome, i samo čitanje može biti „put rehabilitacije teškoća u čitanju“ (Čudina-Obradović, 2014, str. 33). Ono što znanost nudi praksi je opis neuroloških mehanizama čitanja i razvoja čitanja kod djece normalnoga čitačkog razvoja i dislektične djece. Ti podaci pomažu u uočavanju neurofiziološke aktivacije pri normalnom i pri rizičnom razvoju čitanja. U ranom razvojnem razdoblju moguće je otkriti znakove budućih teškoća koje se mogu izmjeriti u mozgu male djece elektroencefalografijom (EEG) ili magnetskom rezonancijom (fMRI). Neuroznanost nudi i bitna saznanja u području rehabilitacije. Ukoliko je nakon nekog programa vježbe čitanja živčana aktivnost djece s

disleksijom slična onoj u djece normalnoga čitačkog razvoja, ti rezultati govoreći će nam da je taj program vježbe čitanja bio uspješan. Neki istraživači govore kako smo još daleko od oblika rehabilitacije koja je utemeljena na poznavanju neurofiziološke aktivacije za vrijeme čitanja, ali nova istraživanja dovela su do uspjeha, te se takav oblik rehabilitacije u budućnosti čini moguć (Čudina-Obradović, 2014).

5. VANJSKI PREDUVJETI ZA RAZVOJ ČITANJA

Djeca se značajno međusobno razlikuju u mogućnosti usvajanja vještine čitanja. To ovisi o genskim čimbenicima koji spadaju u unutarnje, međutim, u velikoj mjeri ovisi i o vanjskim čimbenicima. U vanjske utjecaje ubrajamo i vanjske utjecaje koji djeluju u prenatalnom razdoblju kao što je majčino zdravlje i prehrana ali i životne situacije, materijalna okolina ranoga djetinjstva, socijalna okolina ranoga djetinjstva i kulturni čimbenici kao što su stavovi društva prema čitanju i pismenosti. U slučajne čimbenike ubrajamo bolesti, traume ili neke pojedine specifične okolnosti. Za pravilan razvoj govornoga i čitačkog funkcioniranja odgovoran je međusoban utjecaj nasljeđa i okoline. Najviše poticaja trebala bi dobivati djeca koja imaju rizik od teškoća u čitanju, posebice ona koja već imaju slučaj disleksije u obitelji. Veliki utjecaj na poticanje čitanja imaju predškolske ustanove i roditelji u najranijoj dobi te karakteristike školskog programa i podučavanja čitanja u školi. Razlikujemo tri glavna vanjska izvora na razvoj vještine čitanja: obitelj, predškolski odgoj i obrazovanje i škola (Čudina-Obradović, 2014).

5.1. OBITELJ

Obitelj ima veliku ulogu u poticanju početnog čitanja. Osim genskih preduvjeta za razvoj početnog čitanja, obitelj utječe na dijete i materijalnim mogućnostima, ozračjem, stavovima i navikama, te drugim vrstama namjernog i organiziranog podučavanja. Obitelj bi trebala biti prva okolina djeteta u kojoj se ono susreće sa čitačkim vještinama. Autor Brajša navodi kako se „dječji mozak razvija u kontaktu s odraslim mozgom onih koji ga njeguju i za njega brinu“ (Brajša, 1999, 30). Prema tome, roditelj uz veliki utjecaj na dijete, ima i veliku odgovornost. Uz promjenjivo okruženje u kojem se mijenjaju vrijednost, socijalne i gospodarske prilike, načini obrazovanja i učenja, pred roditeljima nije jednostavan zadatak. Međutim, činjenica je da će se upravo na roditelja dijete najviše ugledati, te u njega usaditi osnovne ljudske vrijednosti. Roditelj je prvi i najvažniji učitelj djeteta koji najviše utječe na njegov razvoj, posebice u prvih nekoliko godina života. Prema tome, roditeljev

zadatak i odgovornost je i poticanje predčitalačkih vještina u predškolskom razdoblju, a zatim i daljnjeg razvijanja ljubavi prema čitanju. Ono što djetetu uvelike pomaže u tom procesu su razne slikovnice, romani za djecu, knjižnice i knjižare. Međugeneracijsko prenošenje pismenosti, suradnja obitelji i odgojno-obrazovne ustanove, obrazovanje roditelja i kulturno okruženje u kojem obitelj djeluje, sve ima utjecaj na početak čitanja kod djeteta kao i na razvijanje ljubavi prema knjizi.

5.1.1. OBITELJSKI MATERIJALNI UVJETI RAZVOJA GOVORA I ČITANJA

U brojnim istraživanjima socio-ekonomski položaj se ističe kao najvažniji utjecaj na razvoj čitanja i školsku uspješnost. To znači da djeca roditelja slabijeg obrazovanja, zbog niskih primanja imaju i manje materijalnih poticaja (poticajnih igračaka, knjiga, slikovnica) koji su potrebni kako bi utjecali na razvoj čitanja. Međutim, suvremena istraživanja su dovela do saznanja da socio-ekonomski položaj nije jedinstven pojam već se sastoji od niza sastavnica koje nisu u jednakoj mjeri poticajne. U socio-ekonomske sastavnice uključuju se materijalni prihodi obitelji, opremljenost doma igračkama, knjigama i slikovnicama, razina obrazovanja oca i majke, kvaliteta i oblici interakcija između roditelja i djece, stavovi roditelja prema čitanju, navike čitanja i ljudski i vremenski resursi za bavljenje djecom. (Čudina-Obradović, 2014). Postoji nesklad između materijalnoga okruženja i obrazovnoga položaja roditelja, te tako roditelji nižeg obrazovanja unatoč slabijoj opremljenosti raznim poticajnim materijalima mogu imati mnogo vremena za kvalitetnu interakciju sa svojim djetetom. Roditelji višeg obrazovanja mogu omogućiti djetetu bogato i stimulativnog materijalno okruženje ali zbog profesionalnih izazova i nedostatka vremena interakcija s djetetom bit će slabija i manje kvalitetna da bi se njome moglo utjecati na razvoj početnog čitanja. Noviji rezultati istraživanja govore nam da niži socio-ekonomski status i slabiji materijalni uvjeti nisu garancija čitačke i obrazovne neuspješnosti, jednako kao što viši socio-ekonomski status i bogatiji materijalni uvjeti nisu garancija uspješne čitačke i obrazovne uspješnosti (Čudina-Obradović, 2014).

5.1.2. GOVORNA POTICAJNOST OBITELJI

Govor je temelj čitanja a djetetova govorna okolina u obitelji veoma je važna. Dijete je u svojoj obitelji svakodnevno okruženo govorom i o njegovoj kvaliteti, količini i oblicima ovisi dječji govorni razvoj i lak prijelaz na razumijevanje pisanog teksta. Ono što prvenstveno utječe na razvoj govora je količina govornih obraćanja djetetu. Važna je i govorna složenost, uporaba riječi koje objašnjavaju neke riječi, te upućuju na razlike i sličnosti. Dekontekstualizirani govor upozorava „na ono što nije neposredno prisutno ni vremenski ni prostorno, na uzroke, pojmove i odnose, na generalizacije i zaključke koji proizlaze iz onoga što jest prisutno istog časa u neposrednom djetetovom okruženju“ (Čudina-Obradović, str. 50, 2014). Mogli bismo reći da je najprimjereniji onaj govor koji se veže uz autoritativni odgojni stil, topao i zainteresiran. Kroz takav odgojni stil djetetu se daje sloboda ali ga se i potiče na samostalnost. Važno je da odrasli svojim govorom potiče razvoj spoznaje i socijalne kompetencije djeteta.

5.1.3. STAVOVI I VRIJEDNOSTI OBITELJI

Autorica Čudina-Obradović navodi kako su stavovi i vrijednosti obitelji često povezani sa socio – ekonomskim položajem, ali mogu djelovati i zasebno. **Stavovi prema školi i obrazovanju** promatraju se kao stavovi roditelja o obrazovanju i školi općenito i kao stavovi o vlastitoj ulozi u pomaganju djetetova školovanja. Stavovi o školi i obrazovanju proizlaze iz vrijednosti nekog društva. Danas možemo čuti često negativne stavove o obrazovanju i školi, kao nepotrebnom gubljenju vremena koji ne jamči uspjeh u društvu ili novčano bogatstvo. Tome u prilog ide i nezaslužena medijska pozornost osobama koje su izrazito novčano bogate i medijski eksponirane ali neobrazovane. Često je riječ i o osobama koje ne posjeduju nikakve posebne sposobnosti niti znanja ali društvu šalju krivu poruku da se bez imalo truda i znanja može uspjeti. Zanimljivo je činjenica da je taj „uspjeh“ jako kratkotrajan. Nažalost, poruka koja se šalje u društvo već je poslana i prihvaćena kao stav velikog broja pojedinaca (Čudina-Obradović, 2014).

Negativni stavovi roditelja prema školi i obrazovanju mogu proizići iz loših iskustava prilikom vlastitog školovanja. Oni roditelji koji su imali problema i lošije obrazovne rezultate, podcjenjivački će se odnositi prema školi i nastavnicima, te na taj način prenositi negativan stav o školi i prema vlastitom djetetu. Također, i sami neće očekivati i poticati na prevelike obrazovne rezultate vlastitog djeteta. Očekivanja od djeteta i roditeljska predviđanja o tome da li će dijete biti uspješno u školi ili ne, također će utjecati na djetetov školski uspjeh (Čudina-Obradović, 2014).

Autorica Čudina-Obradović navodi važnost **roditeljskih stavova prema čitanju**, te kako će važnost čitanja roditelju, utjecati na djetetovu uspješnost u učenju čitanja. Djeca će puno lakše savladati čitanje ako tu aktivnost provode sa svojim roditeljima. Ona će za čitanje biti puno motiviranija i zainteresiranija.

Roditeljsko razumijevanje vlastite uloge obuhvaća stav roditelja prema ulozi roditelja u obrazovanju. Neki roditelji smatraju da njihova odgovornost za obrazovanje prestaje kad ono krene u školu. Taj stav je pogrešan. Školski broj sati nije dovoljan za usvajanje vještine čitanja, te bi i nakon školskog programa dijete trebalo biti izloženo kvalitetnim tekstovima u aktivnostima sa svojim roditeljima kod kuće. Nasuprot tome je i stav roditelja da moraju neprestano i snažno pomagati djetetu u učenju i na školskim zadacima. Tu se krije opasnost od prevelikog perfekcionizma roditelja i stvaranja osjećaja neuspješnosti i nekompetentnosti kod djeteta. Za usvajanje čitanja, veliku ulogu ima motivacija i pozitivan stav prema čitanju koji se prevelikom kontrolom roditelja guši a koji su bitni za kasniju ljubav prema čitanju (Čudina-Obradović, 2014).

Opća roditeljska pedagoška filozofija rezultat je odgojnih vrijednosti i ciljeva društva ali i roditeljskih tumačenja kako se postižu i koji su pedagoški ciljevi. Ti ciljevi razlikuju se u različitim kulturama. Tako je u zapadnim kulturama temeljni cilj samostalnost, jedinstvenost, individualnost i samopoštovanje, dok se kao suprotnost tome kao odgojni ideal navodi poslušnost, pristojnost i poštivanje autoriteta. U Hrvatskoj postoje roditelji i jedne i druge usmjerenosti, a razlog tome može se naći u promjenama koje je prošlo naše društvo, od patrijarhalnog i seoskog u egalitarističko i urbano. Ta se različita usmjerenja mogu naći istodobno u istih roditelja pa često kao rezultat možemo vidjeti nesnalaženje i unutarnji sukob roditelja o tome što zapravo od svoje djece žele (Čudina-Obradović, 2014).

Poticajnost obiteljske okoline u predškolskom razdoblju smatrana je glavnim elementom djetetove uspješnosti u govornom i čitačkom razvoju. Ono što utječe na poticanje ljubavi prema čitanju i razvoj čitanja jest opremljenost doma knjigama, časopisima i priborom za čitanje i pisanje. Ti materijali trebali bi biti dostupni djetetu u svakom mjestu i u svako vrijeme a njegova privlačnost i sloboda da ga samo odabire i provodi u tim aktivnostima koliko god želi pobuđuje zanimanje djeteta i olakšava kasnije napore oko usvajanja čitanja. Ponašanje roditelja u vidu zajedničkog čitanja slikovnica i knjiga uz razgovor i objašnjavanje teksta (dijaloško čitanje) u ozračju toplog doma najviše ima utjecaj za razvoj djetetova rječnika i zanimanje za čitanje. Na taj način roditelji šalju djetetu poruku da je čitanje zabavno, opuštajuće, raspravljaju o sadržaju, slikama i svemu što ih zanima. Roditelji koji imaju pozitivan osjećaj prema čitanju i sami uživaju u tim aktivnostima prenijet će tu ljubav prema djetetu (Čudina-Obradović, 2014).

Najbolje rezultate u djetetovom razvoju čitanja imaju one obitelji u kojima i sami roditelji vole čitanje i uživaju u njemu. Oni svojim pozitivnim stavom prenose poruku da je čitanje zabava i izvor uživanja. Svojim primjerom i kroz zajedničke aktivnosti prenose taj stav na svoju djecu. Na taj način djeca spontano i prirodno postaju motivirana da i sama postanu uspješni čitači. Djeca s neurofiziološkim oštećenjima moraju proći sustavni predškolski program pripreme za čitanje, ali on također mora sadržavati motivacijske elemente ugodnoga emocionalnog iskustva (Čudina-Obradović, 2014). Razvoj čitanja bit će ugrožen ukoliko roditelji imaju negativan stav prema čitanju i ne uživaju u njemu, te s djecom niti ne sudjeluju u takvim aktivnostima. U tu skupinu spadaju i roditelji koji čitanje doživljavaju kao obvezu i nastoje ju ostvariti pod prisilom. Takav slučaj pristupa roditelja prema čitanju čest je u godini prije polaska u školu, kada u razgovorima s drugim roditeljima i poznanicima, stječu dojam da dijete mora znati čitati prije polaska u školu, što je netočno. Kod takvih roditelja stvara se određena nesigurnost, te pod prisilom pokušavaju i svoje dijete „natjerati na čitanje“. Takvim postupcima ugrožava se prirodan razvoj čitanja.

Za razvoj čitanja djeteta, važna sastavnica obiteljskog okruženja je i poticanje djetetove samostalnosti. Ono što dijete prije škole treba usvojiti je samostalnost i osjećaj kompetentnosti. Ti postupci najvažniji su u predškolskom razdoblju. Prema novijim istraživanjima koje je proveo američki Nacionalni institut za dječje zdravlje i

razvoj, postoji nekoliko važnih elemenata roditeljskog odnosa i ponašanja koji osiguravaju samostalnost i osjećaj kompetentnosti: a) „podupiranje samostalnosti djeteta, b) nazočnost i dostupnost roditelja, c) emocionalna potpora, d) uspostavljanje jasnih pravila, e) uključenost roditelja u djetetovo školsko učenje“ (Čudina-Obradović, 2014, str. 54).

Za samostalnost djeteta od iznimne je važnosti nazočnost roditelja i emocionalna potpora. Dijete treba roditeljevu blizinu i emocionalnu dostupnost. Potpuno je pogrešno dijete puštati da se samo snađe i nosi s problemom kao da se roditelja ne tiče. To nije poticanje samostalnosti već zanemarivanje. Roditeljevo pasivno ponašanje, omalovažavanje djetetovog zadatka djelovat će negativno na djetetovu samostalnost. Roditelj mora biti zainteresiran i upućen u djetetove zadatke ali ga i pustiti da radi samostalno, dajući djetetu do znanja da može računati na njegovu pomoć i podršku. Roditelj treba hrabriti dijete, poticati ga da pokuša ponovno, dajući mu osjećaj sigurnosti i mira. Važno je i uspostavljanje jasnih struktura pravila koji se sastoji od postavljanja granica i očekivanja roditelja od djeteta, koje će pomoći djetetu u snalaženju u zadacima koje će kasnije samo morati obavljati.

Do **samoregulacije** ponašanja dovodi roditeljsko postupanje koje potiče samostalnost djeteta. Ako je dijete uspostavilo samoregulaciju ono će izvršavati zadatke iz unutrašnje potrebe i motivacije, bez potrebe za usmjeravanjem i pritiskom koje dolazi izvana. Iz uspostavljene samoregulacije u djetetu proizlazi osjećaj kompetencije. To je ujedno i najveća pomoć koju roditelj može dati svome djetetu. Istraživanja su pokazala da su i otac i majka važni u podupiranju samostalnosti ali da je to podupiranje mnogo važnije za dječake nego za djevojčice (Čudina-Obradović, 2014).

Kako bi roditelj potaknuo djetetovu samostalnost u čitanju to će najbolje postići okruživanjem djeteta dostupnim pisanim tekstovima, davanjem slobode u izboru teksta koji će se čitati, raspravom i zanimanjem za ono što dijete čita, uživanjem u dijeljenju zajedničkih spoznaja iz pročitanog, razumijevanjem čitanja uz vedar pristup. Na taj način i pisanje lektire bit će obveza djeteta uz minimalno uplitanje roditelja (Čudina-Obradović, 2014).

Društvo i kultura povezani su s roditeljskim stavovima prema čitanju i prema obrazovanju općenito. Primjer društva s pozitivnim stavovima prema učenju je

finsko društvo s najpoznatijim školskim obrazovnim sustavom na svijetu. Njihovi učenici postižu iznimne rezultate u testovima međunarodnoga PISA natjecanja iz čitanja, matematike i prirodnih znanosti što je izazvalo veliko zanimanje javnosti. Finske škole učiteljima daju veliku slobodu u radu, prihvaća se individualizacija učenja, naglašava dječja samostalnost a što se društva tiče, od velikog je značaja poštivanje obrazovanosti, učitelji uživaju veliki ugled, a ljubav prema knjizi započinje od najranijih dana. Svi ti čimbenici društva prenose se na stavove roditelja a samim time i na djecu (Čudina-Obradović, 2014).

Hrvatsko društvo po tome pitanju treba još mnogo raditi. Više priznanja i pažnje treba pridavati znanju i obrazovanju, medijski popratiti ljude koji su vlastitim obrazovanjem i radom postigli iznimne rezultate. Kvaliteta učitelja značajno je povezana s učeničkim postignućima (Vizek-Vidović, Domović, 2013). Prema tome, položaj učitelja u društvu trebao bi biti puno bolji i posebnu pažnju potrebno je posvetiti njima.

5.2. PREDŠKOLSKO POTICANJE ČITANJA I PRIPREME ZA ŠKOLU

Roditelji u današnje vrijeme, zbog prirode posla i užurbanog načina života, sve manje uspijevaju provoditi dovoljnu količinu vremena sa svojom djecom. Često im je u cijelom tom procesu potrebna pomoć, savjeti i usmjeravanje od strane odgojitelja i ostalih stručnih suradnika koji sudjeluju u djetetovom odgoju i obrazovanju. Uloga predškolskog poticanja čitanja u ustanovi je osigurati sve prostorno – materijalne uvjete za razvoj predčitalačkih vještina. Uloga predškolske ustanove i odgojitelja koji rade s djecom je i rano prepoznavanje eventualnih budućih poteškoća koje bi se mogle javiti s čitanjem. Dokazano je da bolji uspjeh u čitanju imaju djeca koja su barem godinu ili dvije pohađala predškolske ustanove (Čudina-Obradović, 2014).

Pitanje koje se često nameće u praksi, naročito od strane roditelja djece u dobi prije polaska u školu je podučavati ili ne podučavati djecu čitanju prije nego li krenu u prvi razred. Ono što roditelje i praktičare zanima jest da li će ta djeca biti uspješnija, motiviranija, zadovoljnija ukoliko u prvi razred krenu sa usvojenom vještinom čitanja.

Neki učitelji smatraju da će djeca brže napredovati u tom slučaju, dok neki smatraju da je teže raditi upravo s djecom koja su naučila čitati prije škole. Mnogi učitelji se protive tome a jedan od razloga je nastajanje velike razlike među djecom koja čitaju i koja ne čitaju (Čudina-Obradović, 2014). Dobronamjerni pokušaji podučavanja djeteta čitanju mogu rezultirati potpunim otporom, gubitkom motivacije i uplašenošću ukoliko se ono provodi na silu. Ta djeca će izgubiti svaku želju za čitanjem, uz strah i nesigurnost. Bez samopouzdanja teško je pridobiti dijete da zavoli čitanje.

U našem školskom sustavu još uvijek nije jasno definirano, podučavati ili ne podučavati djecu čitanju prije škole. Možda odgovor na to pitanje možemo dobiti prouči li se utjecaj pravopisne jasnoće jezika. Hrvatski jezik pripada u jezike potpuno jasnoga pravopisa (Čudina-Obradović, 2014). Jezici nejasnog pravopisa imaju karakteristike koje otežavaju učenje čitanja pa se tako primjerice zaključci istraživanja vezano uz engleski jezik ne mogu primijeniti u našem jeziku. Za engleski jezik je karakteristična nedosljednost veze slovo-glas i zbog toga je težak za podučavanje čitanja. Tako je engleskoj djeci potrebna puno veća priprema prije škole. U hrvatskom jeziku je to drugačije. Hrvatski jezik je jezik velike pravopisne jasnoće, ali specifičan je zbog velike fleksije (promjene oblika riječi zbog sklanjanja i sprezanja) i velike zastupljenosti suglasnika u odnosu na samoglasnike u riječima. Fleksija bi mogla utjecati na razumijevanje, a mala zastupljenost samoglasnika u riječima jedan je od otežavajućih činitelja (Čudina-Obradović, 2014).

Autorica Čudina-Obradović (1999.) provela je istraživanje kojim je obuhvatila nekoliko kriterija uspješnosti čitanja a to su točnost, brzina, glatkoća čitanja i razumijevanje pročitanoa. Rezultati su potvrdili kako se točnost pa ni brzina čitanja ne smatraju mjerama uspješnosti čitanja, već bi čitanje trebalo biti svjesna aktivnost koja se provodi radi razumijevanja smisla pročitanoa. Na točnost čitanja najviše utječe fonemska svjesnost, a glatkoća i razumijevanje pročitanoa ovise o poznavanju slova i glasa. Istraživanjem je potvrđena i važnost roditeljskog utjecaja na postizanje glatkoće čitanja. Za glatko čitanje s razumijevanjem i pisanje potrebna je velika vježba i ponavljanje tih aktivnosti što je povezano s obrazovanjem majke i kvalitetnim provođenjem aktivnosti s djetetom.

Autorica Čudina-Obradović navodi kako se u tzv. jezicima jasnog pravopisa naglo

razvijaju fonološke reprezentacije pa ubrzo važnost preuzima ovladavanje abecednim načelom, dok se u jezicima nejasnih pravopisa dugo zadržava važnost fonemske svjesnosti. „Na točnost čitanja manje utječe fonemska svjesnost nego kratkoročna memorija, a fonološka svjesnost utječe mnogo jače na točnost pisanja nego na točnost čitanja, kao što je potvrđeno i u drugim jezicima“ (Čudina-Obradović, 2014, str. 90).

Podučavanje drugih jezika koji su nam slični po dosljednosti veze slovo – glas, (turski, finski, njemački) pokazalo se da je za učenje dekodiranja dovoljno vrijeme provedeno u prvom razredu, te će se negativne posljedice izbjeći upravo podučavanjem djece u školi, a ne prije polaska u školu (Čudina-Obradović, 2014). Taj podatak govori nam da bi i mi trebali postupiti tako u našem slučaju s hrvatskim jezikom. Ono na što bi mogli usmjeriti pažnju u predškolskom razdoblju je otkrivanje djece koja bi mogla imati poteškoća u čitanju kako bi se podvrgnuli posebnim programima pripreme za školu. Autorica Čudina-Obradović posebno naglašava ulogu odgojitelja u prepoznavanju djece koja bi kasnije mogla imati poteškoća s čitanjem kako bi se te poteškoće mogle što ranije rješavati.

U važne elemente za poticanje čitanja autorica Čudina-Obradović navodi emocionalno prihvaćanje djeteta, socijalno – emocionalnu regulaciju i samostalnost. **Emocionalno prihvaćanje djeteta** imat će povoljan utjecaj na njegove misaone funkcije. Kako je ranije navedeno, spremnost djeteta za čitanje ovisi o postupcima roditelja u najranijem razvojnom razdoblju. Spremnost djeteta za čitanje ovisi o bogatstvu materijalne i socijalne okoline u cijeloj predškolskoj fazi. Predškolske ustanove imaju veliku ulogu u zamjeni roditeljskog okruženja i na jednak način potiče na razvoj čitanja djece predškolske dobi. **Socijalno – emocionalna regulacija** označava sposobnost djeteta da kontrolira svoje emocije i ponašanje. Tu spadaju usmjeravanje i zadržavanje pozornosti, radno pamćenje i suzdržavanje od reagiranja ili ispravljanje svoje reakcije. Snažna samoregulacija ima veliki utjecaj na uspješnost u čitanju. **Samostalnost** je također jedan od važnih elemenata koju je potrebno poticati kako bi kasnije došla do izražaja u izvršavanju školskih zadataka. To se najviše ogleda u poticanju životno praktičnih aktivnosti koje su primjerene dobi djeteta (Čudina-Obradović, 2014).

U predškolskim ustanovama i danas se provodi program pripreme za školu. Sam

pojam „priprema“ označava provođenje programa prema unaprijed određenim vremenskim okvirima koji ne odgovaraju zahtjevima suvremenog predškolskog kurikuluma. Priprema za školu kontinuiran je proces koji počinje ulaskom djeteta u vrtić. Priprema djeteta za školu započinje već od jaslica. U svim provedenim aktivnostima promišlja se o dobnoj i individualnoj primjerenosti. Važno je obratiti pažnju na individualne razvojne mogućnosti. Djeca unutar jednake kronološke dobi mogu se jako razlikovati stoga je jako bitna fleksibilnost u pristupu svakom djetetu i dopuštanje da se ono razvija u skladu s vlastitim urođenim predispozicijama. Kontinuiranim praćenjem djeteta i podupiranjem životno praktičnih aktivnosti pomaže se djetetu da postigne razvoj svih sposobnosti primjerenih svojoj dobi.

U predškolskim ustanovama velika je pažnja posvećena okruženju, koje dijete potiče na istraživanje i učenje na njemu primjeren način. Prostor u kojem se odvija proces opismenjavanja pažljivo je isplaniran. Taj prostor mora omogućavati interdisciplinarni pristup i poštivanje individualnih razlika. Sobe za dnevni boravak djece u vrtiću podijeljene su na centre. Centar za početno čitanje i pisanje mora imati prostor za pisanje, knjižnicu, stol za izrađivanje knjiga i centar za slušanje (A. Hansen i sur. 2006). Prostor za pisanje mora biti opremljen olovkama, flomasterima, bojicama i papirima. Knjižnica je opremljena na način da sadrži police s raznim knjigama i slikovnicama (ovisno o dobi djece), jastučice, ugodne stolce, trosjed, spužve. Opremljenost knjigama i slikovnicama pojedinih tema ovisi o trenutnom interesu djece. Prostor za izradu knjiga omogućava djeci da preuzmu ulogu autora knjiga. U ovom prostoru poželjno je ponuditi djeci dodatni papir, spajalice, bušilicu za papir i sve ostalo za izradu knjiga. Prostor za slušanje oprema se cd-playerima, slušalicama i cd-ima s pričama za slušanje. Važno je djeci pružiti prilike za uspoređivanje i sortiranje slova kroz primjerice izradu slova od glinamola ili tijesta u boji, pisanje u pijesku i pomicanje pokretnih slova. Te aktivnosti važne su zbog osvještavanja osjetilno-motoričkih elemenata čitanja. Stavljanjem djece u okruženje koje je bogato jezikom, u kojem ima mogućnost odabira, slijedi svoje interese i imitira važne odrasle osobe u svom životu predstavlja jedan od načina ostvarivanja učinkovitog programa pismenosti (A. Hansen i sur., 2006).

Kvalitetno osmišljen prostor jedan je od preduvjeta kvalitetnog življenja, odgoja i učenja djece. Prema tome, mora biti zanimljivo i poticajno. Okruženje bi trebalo biti koncipirano na način da utječe na djetetovu dobrobit (Gotlin, 2016). Ona se odnosi

ne samo na bogato okruženje nego i na pozitivno ozračje u skupini a posebice na osjećaj pripadanja. Dijete će imati osjećaj pripadanja ukoliko se ono može prepoznati u okruženju u kojem boravi, ukoliko ima više mogućnosti u odabiru aktivnosti i ukoliko se u skupini potiče suradnja.

Pedagoška dokumentacija u vidu bilježaka, fotografija, videozapisa je pomoć u svakodnevnom odgojno-obrazovnom radu. U pripremi djece za školu pažljivim i svakodnevnim prikupljanjem i dokumentiranjem omogućava se rasprava o utjecaju pojedinih materijala na poticanje djetetovih potencijala. Kontinuirano praćenje djeteta u prostoru i bilježenje viđenog, omogućava odgojitelju da dodatno prilagodi prostor djetetu dodajući nove materijale, centre aktivnosti (Požgaj, 2009). Na taj način omogućeno je stalno podizanje razine i kvalitete aktivnog sudjelovanja djeteta u aktivnostima pripreme za školu.

Odgojitelji, promatrajući aktivnosti djece, prepoznaju i potiču interese, planiraju okruženje i postepeno prikupljaju nove materijale. On je nenametljiv suradnik u igri djeteta, te ga potiče na samostalnost, upornost i ovladavanje problemima (Kašuba, 2009). Djeca su u vrtiću ravnopravni sudionici vrtićkog života, što još više pridonosi poticanju osjećaja kompetentnosti. S djecom se razgovara i raspravlja ali i dogovara na jednoj partnerskoj razini, poštujući njihove ideje i razmišljanja. Vrtićke aktivnosti planiraju se zajedno s djecom, njihovim kontinuiranim praćenjem, provođenjem i vrednovanjem. Odrasli svojim modelom ponašanja šalju poruku o poželjnom ponašanju, te služe kao model za usvajanje čitanja i pisanja.

Učinkovit program pismenosti potiče dječje napore za usvajanje čitanja, pisanja, slovkana i bogaćenja rječnika. Djeca su prirodno radoznala i zainteresirana za govor, slova i jezik. Djeca će samoinicijativno imitirati pisani jezik, pretvarajući se da pišu, ili pak samostalno izvodeći lutkarsku predstavu za svoje prijatelje ili prepričavajući netom pročitane priče sa slikovnicom u ruci, imitirajući čitanje odgojitelja.

5.3. ŠKOLSKO PODUČAVANJE ČITANJA

U današnje vrijeme podučavanju čitanja pristupa se istraživački, te se raspolaže mnogim podacima istraživanja. Najproduktivniji rezultati dobiveni su u okviru transakcijske teorije razvoja (Čudina-Obradović, 2014). Ti rezultati daju konkretan uvid u to kako se najbolji rezultati mogu postići u praksi. Glavna pretpostavka je da se metoda podučavanja mora razlikovati, različita metoda za različite učenike. Individualizacija podučavanja omogućit će da slabije strane jačaju. Transakcijska istraživanja donose dimenzije podučavanja čitanja: 1. „je li podučavanje usmjereno na ovladavanje tehnikom čitanja ili na postizanje razumijevanja, 2. Prevladava li u podučavanju učiteljev govor i upute ili zajednički rad 3. je li podučavanje vještina jasno i neposredno uz jasno pokazivanje ili se od djeteta očekuje da ono samo dokuči i primijeni vještine ako mu se ponudi primjer, 4. Je li podučavanje usmjereno na razred kao cjelinu ili na učenika kao pojedinca, 5. Postoji li u radu elastična promjena i prilagodba nabrojanih oblika u skladu s razvojem vještina tijekom vremena“ (Čudina-Obradović, 2014, str. 60). Na uspješnost podučavanja djeluju i neke osobine učenika a to su vještina i sposobnosti s kojima dijete započinje čitati, govorne vještine i vještine samoregulacije ponašanja.

Autorica Čudina-Obradović navodi kako kombinacija različitih dimenzija poučavanja čine stil podučavanja. Pri tome su u zajedničkoj interakciji i stil podučavanja i osobine djeteta u razredu. Dobro organizirane interakcije dovest će do uspješnosti. Kvalitetno podučavanje čitanja ovisi o individualnom pristupu, te ono mora biti različito za različite učenike. Dijete mora imati kontinuitet napretka u čitanju a neobaziranje na njegov prethodni napredak proizvodi diskontinuitet i sprječava ga da dobije najbolji oblik podučavanja. Smisao transakcijskog razvoja u čitanju je pronalaženje prave i najbolje metode za rad sa svakim djetetom u skladu s njegovim postignućima Učitelji u svom radu imaju na izbor dvije metode; klasičnu koja je usmjerena na tehniku čitanja u kojem učitelj vodi nastavu i slobodnije podučavanje koje je usmjereno na razumijevanje i omogućuje više interakcija s učiteljem/učiteljicom. Oba načina podučavanja prisutna su u svim školama a ono što definira učiteljev stil je udio jednog ili drugog načina u svom podučavanju. (Čudina-Obradović, 2014).

Pozornost istraživača privukla je organizacija podučavanja i učenja u tijeku školskog sata i dana. Njome se određuje kako će se provoditi vrijeme i koliki dio vremena je posvećen mišljenju i dubokom angažmanu djece u aktivnostima učenja. Vrijeme provedeno u učionici dijeli se na vrijeme posvećeno organiziranju rada i vrijeme provedeno u radu. Vrijeme posvećeno organiziranju rada provodi se u davanju uputa o tome što će se raditi, pripremama i organiziranju materijala i aktivnosti, te objašnjenju svrhe pojedinih aktivnosti. Tu spadaju i pravila ponašanja, razgovori o situacijama, događajima koji nisu nužno povezani s predmetom učenja. Vrijeme rada je vrijeme djetetove usredotočenosti na aktivnosti, promišljanje i mišljenje o onome što radi. Idealno je da je vrijeme rada što duže a vrijeme organiziranja što kraće. Istraživanja su pokazala da u razredima u kojima opada vrijeme posvećeno organiziranju rada učenici postižu bolje rezultate u čitanju. Idealna kombinacija organizacije rada i stila podučavanja čitanja je stjecanje navika i pravila ponašanja u početku kako bi se cijelo ili gotovo cijelo vrijeme posvetilo stvarnom podučavanju. Uz postizanje dobre organizacije stil podučavanja mora biti promjenjiv, drugačiji na početku podučavanja a drugačiji na kraju. Stil mora biti različit za djecu koja posjeduju različite sposobnosti (Čudina-Obradović, 2014).

Primjena igre u obrazovnom procesu također se ne bi smjela izostaviti. Ona je najprirodniji, najprihvatljiviji i najbezbolniji način učenja.

Postupku ocjenjivanja potrebno je pristupiti ozbiljno i promišljeno. Kriteriji ocjenjivanja moraju biti ujednačeni kako bi ocjena bila odgovarajuća povratna informacija učenicima, učiteljima i roditeljima. Najprimjereniji model ocjenjivanja za područje materinskoga jezika jest analitičko ocjenjivanje. Ono podrazumijeva procjenu više varijabli nekog obrazovnog programa. U slučaju materinskoga jezika kao jednu od varijabla ubrajamo čitanje. (Kolar Billege, 2012).

Dolaskom djeteta u školu potrebno je pomoći mu da taj proces bude što manje stresan. U isto vrijeme važno je i usvajanje novih navika koje škola traži.

5.4. VAŽNOST SURADNJE RODITELJA, VRTIČA I ŠKOLE ZA POTICANJE POČETNOG ČITANJA

Suradnju bismo mogli definirati kao komunikacijski i akcijski proces među zainteresiranim subjektima koji imaju zajednički cilj a to je u ovom slučaju dobrobit djeteta (Todić, Bežen, 2009).

Neki od vidova suradnje roditelja i odgojitelja u predškolskoj ustanovi su roditeljski sastanci, individualni razgovori, komunikacija putem centra za roditelje, posjet roditelja odgojnoj skupini i druženja djece i roditelja u predškolskoj ustanovi. Roditelji i predškolske ustanove prvi su poticatelji djeteta u usvajanju vještine početnog čitanja, ali i ljubavi za knjigu. Važnost roditelja je stvaranje toplog emocionalnog ozračja prihvaćanja djeteta. Roditelji pripremaju dijete na čitanje kroz razgovor, upozoravanjem na pojave i bića iz okoline, postavljanje i odgovaranje na pitanja, pričanje priča, prepričavanje, zajedničko čitanje, raspravom o stvarima i pojavama koje ga okružuju. Na taj način bogati se dječji rječnik, te se razvija govor i mišljenje. Sve to kasnije će imati veliki utjecaj za usvajanje čitanja ali i pisanja.

Roditelji i odgojitelji veliku pozornost bi trebali usmjeriti fonemskoj svjesnosti, te ukoliko tijekom četvrte godine dijete ne percipira dobro glasove u riječi, potrebno je potražiti rehabilitacijsku pomoć. Još neki od znakova koji upućuju na potrebu za dodatnom pomoći su ukoliko dijete ne može zapamtiti ono što je neposredno čulo, ukoliko se ne može automatski dosjetiti imena predmeta, ljudi, bića koje je već upoznalo (Čudina-Obradović, 2014).

Roditelji i odgojitelji bi trebali poticati razvoj djetetove samostalnosti i samoregulacije. Organizacija u odgojnoj skupini kao i postavljanje pravila uvelike će doprinijeti razvoju tih sposobnosti.

Kako je i ranije spomenuto, za razvoj čitanja bitna je interakcija okoline i biološke osobine. Prema tome, na početku školske godine učitelji mogu očekivati različite učenike, različite pripremljenosti i različitih bioloških predispozicija. Učitelji na početku godine postavljaju pravila ponašanja, uvježbavaju rutine pa dio nastave pripada upravo tim sadržajima. Učitelj mora voditi računa o motivaciji i razumijevanju, te kako aktivnosti čitanja učiniti što zanimljivijima i ugodnijima.

Kako bi dijete uspješno usvojilo vještinu čitanja, potrebna je suradnja između roditelja, vrtića i škole. Već u vrtiću roditelji i odgojitelji rade na partnerskom odnosu koji se temelji na povjerenju. Uz pomoć odgojitelja roditelji dobivaju ideje o tome kako provoditi slobodno vrijeme s djecom, te na koji način poticati samostalnost, inicijativu i stvaralaštvo. U godini prije polaska u školu djeca i roditelji se uključuju u radionice u kojima mogu zajedno uvježbavati grafomotoričke i predčitalačke vještine. Roditelji takvim oblikom suradnje imaju mogućnost dobiti podršku za sebe, te saznanja na koje načine poticati djetetovu samostalnost.

Između vrtića i škole bitna je također dvosmjerna komunikacija. Ona je uvjet uspješne suradnje. Tijekom godine djeca predškolske dobi odlaze u posjet školi. Na taj način upoznaju se s prostorom škole, učiteljicom, djecom školarcima. Ti posjeti ispunjavaju djecu pozitivnim osjećajima, ponosom, te stvaraju dodatnu motivaciju. Suradnja vrtića i škole mora biti kontinuirana i planski provedena. Vrtići prate razvoj svakog djeteta individualno i do šest godina, te raspolažu informacijama koje bi mogle biti od velike koristi budućim učiteljima. Suradnju između vrtića i škola potrebno je podignuti na jednu veću razinu. Pošto i jedna i druga institucija djeluju u zajedničkom kontekstu potrebno je utvrditi razinu obvezne suradnje. Za kvalitetne odnose važna je obostrana suradnja, a sve u svrhu ostvarenja zajedničkog cilja a to je dobrobit djeteta (Pernar i sur., 2009).

6. ISTRAŽIVANJE MIŠLJENJA RODITELJA I ODGOJITELJA O VANJSKIM PREDUVJETIMA ZA RAZVOJ ČITANJA U PREDŠKOLSKOJ DOBI

CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj planiranog istraživanja bio je utvrditi mišljenje i osviještenost roditelja i odgojitelja o poticanju čitanja kod djece u dobi prije polaska u školu. Provedenom anketom istraženo je u kojoj mjeri se roditelji i odgojitelji u potpunosti slažu s navedenim tvrdnjama, te koje je njihovo mišljenje i stupanj osviještenosti o važnosti vanjskih preduvjeta za razvoj početnog čitanja.

METODOLOGIJA

Istraživanjem su obuhvaćeni roditelji djece u dobi prije polaska u školu i odgojitelji koji su ove pedagoške godine ili ranije vodili starije odgojne skupine. Istraživanjem je obuhvaćeno 30 odgojitelja (N=30) i 30 roditelja (N=30). Podaci su prikupljeni anonimnom anketom.

MJERNI INSTRUMENTI

Primijenjene ankete za roditelje i odgojitelje izradila je autorica ovog diplomskog rada za potrebe istraživanja. Izrađena je anketa za roditelje djece u dobi prije polaska u školu i posebna anketa za odgojitelje koji su tijekom svoje karijere vodili stariju odgojnu skupinu. Ankete su se sastojale od sedam izjava. Ispitanici su na skali slaganja od 1 do 4 (1- uopće se ne slažem, 2 – djelomično se slažem, 3 – slažem se, 4 – u potpunosti se slažem) izrazili stupanj slaganja s navedenim izjavama.

POSTUPAK

Podaci su prikupljeni tijekom lipnja 2019. godine. Autorica rada i istraživanja je navedene ankete za roditelje podijelila roditeljima djece u godini prije polaska u školu. Ankete za odgojitelje podijeljene su odgojiteljima koji su u ovoj pedagoškoj

godini ili ranije u svojoj karijeri vodili stariju odgojnu skupinu. Ispunjene ankete vraćene su autorici na obradu.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Dobiveni rezultati pokazuju da se roditelji slažu ili u potpunosti slažu sa svim navedenim tvrdnjama (prosječni rezultati za sve tvrdnje su iznad 3,00) što je prikazano u Tablici 1.

Tablica 1. Srednje vrijednosti odgovora roditelja na postavljena pitanja u upitniku

TVRDNJA	M	σ	C	D
Važno mi je da je djetetovo okruženje kod kuće opremljeno knjigama, časopisima i priborom za čitanje i pisanje.	3.5	0.51	3.0	3.0
Važno mi je da dijete svakodnevno provodi vrijeme u prelistavanju knjiga za djecu i slikovnica.	3.4	0.61	3.0	3.0
Važno mi je zajedničko čitanje slikovnica i knjiga uz razgovor i objašnjavanje teksta.	3.8	0.43	4.0	4.0
Važno mi je podučavati dijete pisanju slova i čitanju prije polaska u školu.	3.2	0.75	3.0	3.0
Važno mi je poticati djetetovu samostalnost prije polaska u školu.	3.7	0.60	4.0	4.0
Važno mi je da dijete razvije ljubav prema knjizi u najranijoj dobi.	3.8	0.38	4.0	4.0
Važno mi je da dijete ima potpunu slobodu u izboru teksta, pa bili to i stripovi i slikovnice ispod djetetove razvojne razine.	3.2	0.96	3.0	4.0

LEGENDA:

M- aritmetička sredina

σ - standardna devijacija

C- centralna vrijednost

D- dominantna vrijednost

Detaljniji pregled pokazuje da je najviše srednje slaganje s tvrdnjama prisutno za tvrdnje „Važno mi je zajedničko čitanje slikovnica i knjiga uz razgovor i objašnjavanje teksta.“ i „Važno mi je da dijete razvije ljubav prema knjizi u najranijoj dobi.“ Te iza toga slijedi tvrdnja „Važno mi je poticati djetetovu samostalnost prije polaska u školu.“. Uz navedene tri tvrdnje, također i „Važno mi je da je djetetovo okruženje kod kuće opremljeno knjigama, časopisima i priborom za čitanje i pisanje.“ donosi informaciju o visokom slaganju odnosno za sve tvrdnje je slaganje u kategoriji u potpunosti se slažem (iznad 3.5). Za tvrdnje „Važno mi je da dijete svakodnevno provodi vrijeme u prelistavanju knjiga za djecu i slikovnica.“ i „Važno mi je da dijete ima potpunu slobodu u izboru teksta, pa bili to i stripovi i slikovnice ispod djetetove razvojne razine.“ možemo reći da se roditelji s njima u prosjeku slažu. Također uočavamo, temeljem standardne devijacije, da je raspršenje odgovora dosta malo, odnosno da se roditelji uglavnom slažu u mišljenjima. Iako je ova analiza rađena na temelju aritmetičkih sredina, radi nepostojanja normalnih distribucija rezultata temeljem testiranja normaliteta distribucija), opravdanije je pri analizi gledati centralnu ili dominantnu vrijednost.

Osim navedenoga Friedmanovim testom za testiranje razlika u više mjerenja je provjereno razlikuju li se gornje navedene srednje vrijednosti i pokazao se da su razlike među njima statistički značajne ($\chi^2=33.05$; $df=6$; $p<0.01$).

U Tablici 2 su prikazani postoci pojedinih odgovora prema tvrdnjama, a isto je radi preglednosti prikazano i na Slici 2.

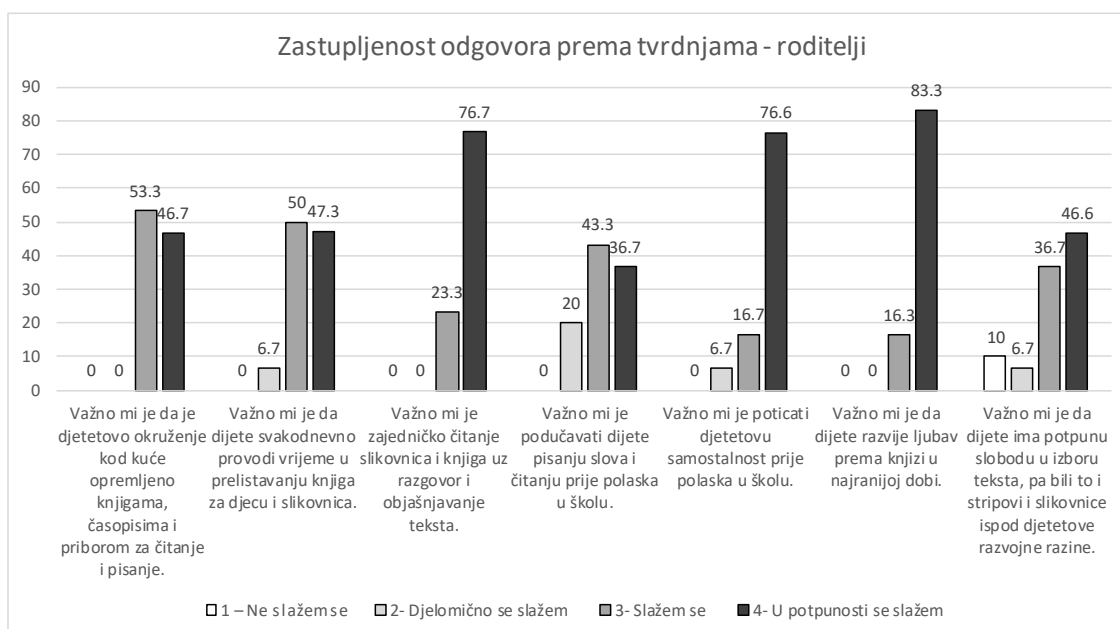
Tablica 2. Postoci pojedinih odgovora prema različitim tvrdnjama

TVRDNJA	1	2	3	4
Važno mi je da je djetetovo okruženje kod kuće opremljeno knjigama, časopisima i priborom za čitanje i pisanje.	0,0	0,0	53,3	46,7
Važno mi je da dijete svakodnevno provodi vrijeme u prelistavanju knjiga za djecu i slikovnica.	0,0	6,7	50,0	47,3
Važno mi je zajedničko čitanje slikovnica i knjiga uz razgovor i objašnjavanje teksta.	0,0	0,0	23,3	76,7
Važno mi je podučavati dijete pisanju slova i čitanju	0,0	20,0	43,3	36,7

prije polaska u školu.				
Važno mi je poticati djetetovu samostalnost prije polaska u školu.	0,0	6,7	16,7	76,6
Važno mi je da dijete razvije ljubav prema knjizi u najranijoj dobi.	0,0	0,0	16,3	83,3
Važno mi je da dijete ima potpunu slobodu u izboru teksta, pa bili to i stripovi i slikovnice ispod djetetove razvojne razine.	10,0	6,7	36,7	46,6

LEGENDA:

1 – Ne slažem se, 2 – Djelomično se slažem, 3 – Slažem se, 4 – U potpunosti se slažem

Slika 2. Grafički prikaz postotka pojedinih odgovora na različitim tvrdnjama - roditelji

Što se tiče odgojitelja, pokazalo se i ovdje visoko slaganje s tvrdnjama tj. odgojitelji se slažu ili u potpunosti slažu sa svim navedenim tvrdnjama (prosječni rezultati za sve tvrdnje su iznad 3,00) što je prikazano u Tablici 3.

Tablica 3. Srednje vrijednosti odgovora odgojitelja na postavljena pitanja u upitniku

TVRDNJA	M	σ	C	D
Smatram da je predškolsko razdoblje važno za otkrivanje djece koja bi mogla imati teškoće u čitanju.	3.7	0.47	4.0	4.0
Važno je da predškolske ustanove imaju veliku ulogu u zamjeni roditeljskog okruženja vezano uz poticanje čitanja.	3.2	0.77	3.0	4.0
Smatram da je poticanje samostalnosti u predškolskoj dobi važan uvjet za kasnije usvajanje čitanja.	3.8	0.46	4.0	4.0
Smatram da je važno da se u predškolskoj ustanovi u jednakoj mjeri potiče razvoj čitanja kao i u obiteljskom domu.	3.7	0.60	4.0	4.0
Pri bogaćenju centra za početno čitanje i pisanje nastojim pribaviti slikovnice i knjige vezane uz trenutni interes djece.	3.9	0.25	4.0	4.0
U radu s djecom predškolske dobi važno je čitanje romana za djecu u odgojnoj skupini.	3.7	0.48	4.0	4.0
Smatram da je u predškolskoj dobi važno poticati samoregulaciju (u vidu usmjeravanja i zadržavanja pozornosti, radnog pamćenja i suzdržavanja reakcije) kao bitan uvjet za kasniji razvoj čitanja.	4.0	0.00	4.0	4.0

LEGENDA:

M- aritmetička sredina

σ - standardna devijacija

C- centralna vrijednost

D- dominantna vrijednost

Uočavamo da kod tvrdnje „Smatram da je u predškolskoj dobi važno poticati samoregulaciju (u vidu usmjeravanja i zadržavanja pozornosti, radnog pamćenja i suzdržavanja reakcije) kao bitan uvjet za kasniji razvoj čitanja.“ uopće nema raspršenja i da se svi odgojitelji u potpunosti slažu s ovom tvrdnjom. Daljnji pregled pokazuje da slijedi slaganje s tvrdnjom, „Pri bogaćenju centra za početno čitanje i pisanje nastojim pribaviti slikovnice i knjige vezane uz trenutni interes djece.“ te

vrlo blisko i sa „Smatram da je poticanje samostalnosti u predškolskoj dobi važan uvjet za kasnije usvajanje čitanja.“. Potom imamo podjednako te i dalje vrlo visoko slaganje s tvrdnjama „Smatram da je predškolsko razdoblje važno za otkrivanje djece koja bi mogla imati teškoće u čitanju.“, „Smatram da je važno da se u predškolskoj ustanovi u jednakoj mjeri potiče razvoj čitanja kao i u obiteljskom domu.“ i „U radu s djecom predškolske dobi važno je čitanje romana za djecu u odgojnoj skupini.“. Kod svih ovih tvrdnji slaganje je potpuno, a kod tvrdnje „Važno je da predškolske ustanove imaju veliku ulogu u zamjeni roditeljskog okruženja vezano uz poticanje čitanja.“ imamo slaganje u kategoriji odgovora slažem se. I ovdje su raspršenja rezultata prilično mala te je analiza rađena na temelju aritmetičkih sredina, a radi nepostojanja normalnih distribucija rezultata temeljem testiranja normaliteta distribucija, opravdanije je pri analizi gledati centralnu ili dominantnu vrijednost.

Osim navedenoga Friedmanovim testom za testiranje razlika u više mjerenja je provjereno razlikuju li se gornje navedene srednje vrijednosti i pokazao se da su razlike među njima statistički značajne ($\chi^2=39.88$; $df=6$; $p<0.01$).

U Tablici 4 su prikazani postoci pojedinih odgovora prema tvrdnjama, a isto je radi preglednosti prikazano i na Slici 3.

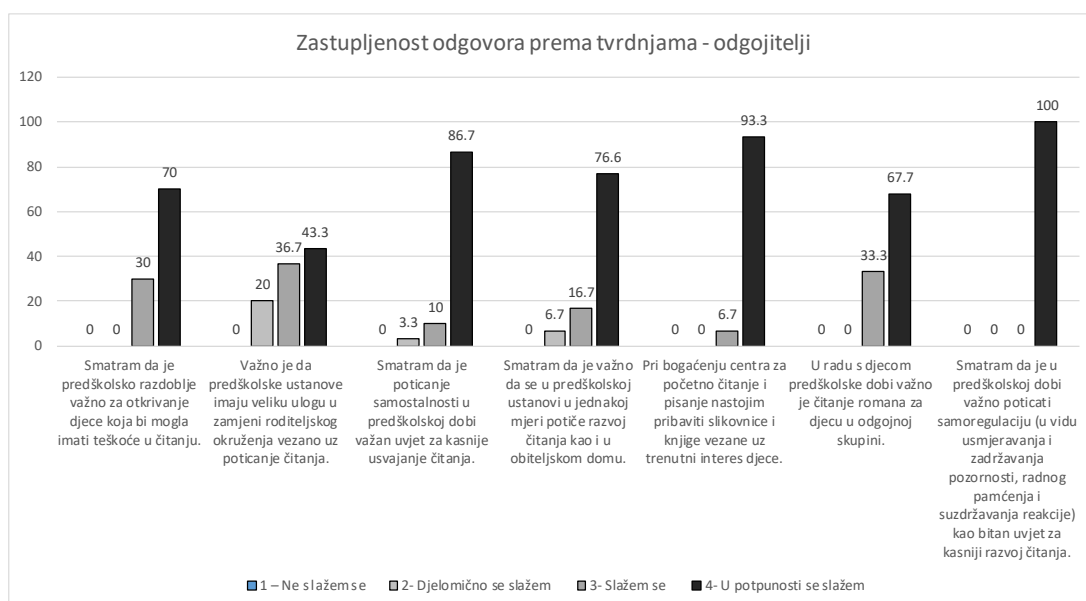
Tablica 4. Postoci pojedinih odgovora prema različitim tvrdnjama

TVRDNJA	1	2	3	4
Smatram da je predškolsko razdoblje važno za otkrivanje djece koja bi mogla imati teškoće u čitanju.	0,0	0,0	30,0	70,0
Važno je da predškolske ustanove imaju veliku ulogu u zamjeni roditeljskog okruženja vezano uz poticanje čitanja.	0,0	20,0	36,7	43,3
Smatram da je poticanje samostalnosti u predškolskoj dobi važan uvjet za kasnije usvajanje čitanja.	0,0	3,3	10,0	86,7
Smatram da je važno da se u predškolskoj ustanovi u jednakoj mjeri potiče razvoj čitanja kao i u obiteljskom domu.	0,0	6,7	16,7	76,6

Pri bogaćenju centra za početno čitanje i pisanje nastojim pribaviti slikovnice i knjige vezane uz trenutni interes djece.	0,0	0,0	6,7	93,3
U radu s djecom predškolske dobi važno je čitanje romana za djecu u odgojnoj skupini.	0,0	0,0	33,3	67,7
Smatram da je u predškolskoj dobi važno poticati samoregulaciju (u vidu usmjeravanja i zadržavanja pozornosti, radnog pamćenja i suzdržavanja reakcije) kao bitan uvjet za kasniji razvoj čitanja.	0,0	0,0	0,0	100,0

LEGENDA:

1 – Ne slažem se 2- Djelomično se slažem 3- Slažem se 4- U potpunosti se slažem

Slika 3. Grafički prikaz postotka pojedinih odgovora na različitim tvrdnjama - odgojitelji

7. ZAKLJUČAK

Čitanje je vještina čiji je razvoj potrebno poticati od najranijih godina djetetova života. Prvi učitelji su roditelji i odgojitelji. Važno je od najranije dobi poticati dijete na razvijanje pozitivnog odnosa prema slikovnicama, knjigama i prema čitanju. Čitanje uvijek mora biti zabavno a veliki utjecaj ima stav roditelja i odgojitelja prema samoj aktivnosti. Većina djece koja su od najranije dobi bila izložena slikovnicama, knjigama, časopisima i čitanju imala su bolje uspjehe u kasnijem formalnom obrazovanju. Uloga stručnjaka za odgoj i obrazovanje djece predškolske dobi svakako je osvještavanje utjecaja odraslih iz djetetovog mikrosustava. Njihov stav, odnos prema čitanju, navike i zadovoljstvo čitanjem prenose se na djecu. U praksi se može primijetiti da neka djeca češće od drugih biraju listanje i čitanje slikovnica. Ta razlika uočava se već u jaslicama. Tijekom razgovora s roditeljima, potvrđuje se činjenica da ukoliko kod kuće roditelj s djetetom čita i lista slikovnice, dijete iste radnje ponavlja i u odgojnoj skupini. U tom slučaju, teško da će dijete imati loš pristup prema slikovnici, bacati je ili trgati. Odrasli svojim modelom ponašanja uči dijete kako se pristupa čitanju, te motivira dijete da i samo usvoji tu vještinu.

Analizom istraživanja utvrđeno je visoko slaganje roditelja i odgojitelja s tvrdnjama koje idu u korist poticanja čitanja. Unatoč užurbanom stilu života, roditelji su izjasnili kako im je važno zajedničko čitanje slikovnica i knjiga za djecu. Veliku pažnju pridaju djetetovom okruženju, te im je važno da je ono obogaćeno knjigama, časopisima i priborom za čitanje i pisanje. Razvijanje ljubavi prema knjizi od najranije dobi također je jedan od prioriteta kod poticanja čitanja. Najmanje slaganja bilo je oko izjave koja navodi potpunu slobodu djeteta u izboru teksta, čak i ako je isti ispod djetetove razvojne razine. Taj podatak nam može govoriti kako roditelji zapravo brinu o kvaliteti teksta i djetetu ne nude nešto što za njih neće biti poticajno. Odgojitelji se najviše slažu da je dijete u predškolskoj dobi potrebno poticati na samoregulaciju i da ona ima veliki utjecaj na kasniji razvoj čitanja. Neki odgojitelji su izjavili kako se slažu da je predškolsko razdoblje važno za otkrivanje djece koja bi mogla imati teškoće u čitanju ali da je za isto jako važna dobra suradnja s članom stručnog tima, logopedom, te se kroz zajedničku suradnju mogu postići puno bolji rezultati u korist djeteta.

Ovim radom istražena je važnost unutarnjih, a posebice vanjskih preuvjeta za razvoj čitanja u predškolskoj dobi. Roditelji i odgojitelji su glavni vanjski izvori za razvoj vještine čitanja i svoju ulogu moraju shvatiti ozbiljno i odgovorno. Dijete je po prirodi znatiželjno, a na odraslima je da tu znatiželju potiču na jedan pozitivan način kroz čitanje i zajedničko maštanje.

LITERATURA

Članci:

1. Budinski, V., (2016). Prijedlog: dvije godine i četiri ciklusa poučavanja. *Zrno*, XXVII., 122-123 (148-149), 10-13
2. Budinski, V., (2012). Jezične kompetencije učenika na kraju prvoga razreda osnovne škole s obzirom na uporabu vrsta riječi u pisanome hrvatskom jeziku. *Napredak*, 153/2012, br. 3-4, 327-354
3. Gotlin, B., (2016). Bitne su socijalne vještine. *Zrno*, XXVII., 122-123 (148-149), 47 – 48
4. Jukić, T., (2010). Odnos kurikuluma i nastavnoga plana i programa. *Pedagojska istraživanja*, 7(1), 54-66
5. Kašuba, V., (2009). Kako u dječjem vrtiću Zrno pripremamo djecu za školu. *Na dodiru predškolskoga odgoja i primarnoga obrazovanja u zajedničkom odgojno-obrazovnom rastu*, 12-13
6. Kolar, Billege, M., (2012). Neusklađenost u ocjenjivanju – ista postignuća učenika, a različite ocjene. *Napredak*, 153/2012, br. 3-4, 399-418
7. Pernar, M., Zelić, Z., Kostić, R., (2009). Priprema za školu: Suradnja roditelj – vrtić – škola. *Na dodiru predškolskoga odgoja i primarnoga obrazovanja u zajedničkom odgojno-obrazovnom rastu*, 14-15
8. Požgaj, Ž., Konjević, G., (2009). Vrtić prije škole. *Na dodiru predškolskoga odgoja i primarnoga obrazovanja u zajedničkom odgojno-obrazovnom rastu*, 10-11
9. Todić, M., Bežen, S., (2009). Unapređivanje suradnje s roditeljima u ustanovi predškolskoga odgoja. *Na dodiru predškolskoga odgoja i primarnoga obrazovanja u zajedničkom odgojno-obrazovnom rastu*, 26-27
10. Vizek Vidović, V., Domović, V. (2013). Učitelji u Europi – glavni trendovi, pitanja i izazovi. *Croatian Journal of Education*, Vol:15; Sp.Ed.No.3/2013, 219-250

Knjige:

1. Bežen, A. (2008)., *Metodika – znanost o poučavanju znanstvenog predmeta*, Zagreb, Učiteljski fakultet
2. Brajša, P. (1999)., *Tajna uspješnog roditelja i odgojitelja*, Pula: C.A.S.H.
3. Čudina-Obradović, M. (2014)., *Psihologija čitanja, od motivacije do razumijevanja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
4. Dehaene, S. (2013)., *Čitanje u mozgu: znanost i evolucija ljudskog izuma*, Zagreb: Algoritam
5. Hansen, Kirsten, A., Kaufmann, Roxane, K., Walsh, Burke, K., (2001)., *Kurikulum za vrtiće: razvojno primjereni program za djecu od 3 do 6 godina*, Zagreb; Udruga roditelja Korak po korak
6. Ivanovsky, O., Gadasin, L., (2010)., *Vesela škola s logopedom*, Zagreb; Planet Zoe
7. Visinko, K. (2014)., *Čitanje: poučavanje i učenje*, Zagreb: Školska knjiga
8. Vujčić, V. (2013)., *Opća pedagogija, novi pristup znanosti o odgoju*. Zagreb: Hrvatski pedagoško – književni zbor

Mrežna stranica:

1. Agencija za odgoj i obrazovanje
(<https://www.azoo.hr/images/strucni2015/Nacionalni-kurikulum-za-rani-i-predskolski-odgoj-i-obrazovanje.pdf>), (26.5.2019.)

Izjava o samostalnoj izradi rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad „Mišljenje roditelja i odgojitelja o vanjskim preduvjetima za razvoj čitanja u predškolskoj dobi“ i da sam njegova autorica. Svi dijelovi rada, istraživanja i ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Mjesto i datum: Zagreb, 1. srpnja 2019.

Ozana Meštrović